

Рецензії

Михайло ГЛУШКО

ЮВІЛЕЙНИЙ ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ПАТРІАРХА УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОЛОГІЇ

**Всеволод Наулко. Пошуки. Роздуми.
Студії. Збірник наукових праць
до 80-річчя від дня народження /
за редакцією В.А. Старкова. —
К. : Український письменник, 2013. —
391 с. : іл.**

У грудні минулого року наукова громадськість України відзначила 80-річчя від дня народження доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, заслуженого працівника освіти України, відомого українського етнолога й археографа Всеволода Івановича Наулка. Напередодні цього ювілею за рішенням Вченої ради Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, в якому вчений обіймає посаду головного наукового співробітника дотепер, був опублікований збірник його кращих наукових студій, спогадів і рецензій.

Видання відкриває передне слово автора та короткий нарис про його життя і творчу діяльність, підготовлений колишнім директором Інституту української археографії, членом-кореспондентом НАН України Павлом Соханем (1923—2013) та президентом Київського славистичного університету, професором Юрієм Алексєєвим.

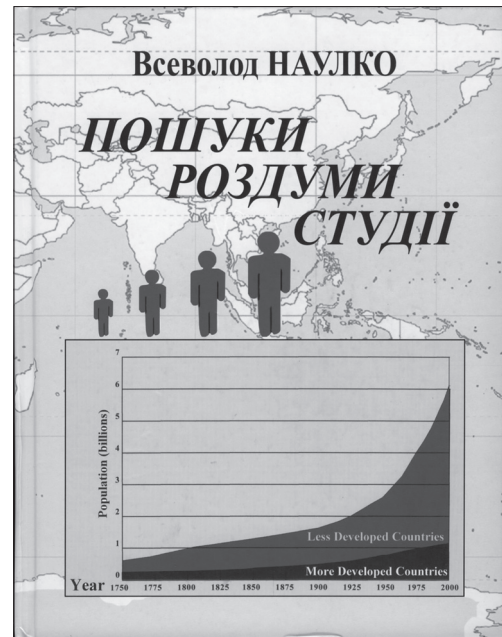
Основну частину збірника охоплюють праці В. Наулка, які автор згрупував за такими розділами: «Мемуарні праці» (9 назв), «Фахові публікації» (20 назв), «Рецензії» (2 назви). Всі вони були надруковані раніше, причому в різних часописах та збірниках, через що не завжди доступні для сучасних українських народознавців. Увагу привертає також те, що в розділах «Мемуарні праці» та «Рецензії» наявні розвідки, які дослідник опублікував нещодавно (в 2007—2012 рр.), натомість у розділі «Фахові публікації» містяться наукові праці також 60—90-х рр. ХХ ст. Останні подані без жодних коректив і купюр, у зв'язку чим читач має змогу познайомитися не лише з досліджуваними вченим етнокультурними явищами, а й уявно відчуті і відтворити суспільно-політичні реалії, в який творив автор. Через це збірник викличе жваве зацікавлення як у знаних етнологів, демографів, істориків, інших фахівців гуманітарного профілю, так і в початкуючих народознавців, які лише торують власну стежину на ниві української науки.

Мемуаристика Всеволода Наулка передає неповторну атмосферу його проживання в довоєнний і повоєнний періоди в будинку на розі вулиць Лютеранської та Крутлоуніверситетської, тобто в так званому урядовому кварталі (поточні події Євромайдану, без сумніву, ще знайдуть своє місце в спогадах Ювіляра), навчання на географічному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, незабутні враження від перипетій під час футбольних

матчів та інших спортивних змагань на стадіоні «Динамо», численних подорожей — міжнародних наукових форумів (конференцій, симпозіумів, конгресів), щорічних всесоюзних сесій етнографів та антропологів тощо. З великим пієтетом автор згадує знайомство і співпрацю з непересічними особистостями української академічної науки другої половини ХХ — початку ХХІ ст.: академіком Максимом Рильським, докторами історичних наук Ярославом Дашкевичем, Василем Дяченком і Володимиром Станком. «Все, що було в моїй долі, я перейняв від батьків і багатьох людей, з якими зустрічався, і, природно, прагну поділитися з ними своїм життєвим досвідом, який, можливо, комусь стане в пригоді» — наголосив автор у «Післямові» (с. 388).

Другий розділ збірника відтворює сферу дослідницьких зацікавлень Всеволода Наулка. Зокрема, значна частина його публікацій стосується проблем етнонаціонального та демографічного розвитку України в різні історичні періоди («Український етнос у часі і просторі»; «Грузинське населення в Україні за статистичними й історико-етнографічними джерелами»; «Естонці в Україні»; «Історичний нарис формування молдавського населення України»; «Євреї у контексті сучасних етнічних процесів в Україні»; «Сучасні тюркські етноси в Україні»; «Етнічна ідентифікація і статистичний облік ромів в Україні»). Вчений вивчав історичні й культурні взаємини шведів та українців («З історії шведсько-українських зв'язків»), новітні й традиційні явища у весільній обрядовості угорців Закарпатської області («Сучасне і традиційне у весільних обрядах угорців Закарпаття»), особливості культури і побуту західнослов'янських етнічних груп України («Особливості культури та побуту чеського і словацького населення України в аспекті міжетнічних взаємин»). Цікавили його також еміграція, загальна чисельність і географія розселення українців у Канаді в ХХ ст. («Українська етнічна група Канади»), демографічні процеси і тенденції розвитку у ХХ — на початку ХХІ ст. людства загалом і слов'янських спільнот зокрема («Етнодемографічний розвиток людства і слов'янський світ»), стан українського села з демографічного і національного погляду в повоєнний період та перспективи його відродження в незалежній Україні («Село на нашій Україні: сучасний стан, проблеми, тривоги»). Загалом зазначені ділянки нау-

ISSN 1028-5091. Серія історична. № 2 (116), 2014

кових студій ученого можна узагальнити його ж словами: «Згідно з постулатами, поширеними серед етнологів, хто знає один народ — не знає жодного. І справді — життя «чужинців», особливо споріднених генетично або територіально, дає змогу краще визначити і з'ясувати роль і місце власного народу в колі інших» (с. 3).

У низці досліджень Всеволод Наулко торкається історії української та зарубіжної етнології. Непересічною науковою цінністю й оригінальністю виділяються передусім публікації, які стосуються епістолярної спадщини видатних постатей минулого — Федора Вовка («Павло Чубинський — Федір Вовк: естафета поколінь») і Михайла Грушевського («Передмова до листування М. Грушевський — Ф. Вовк»). Не можна пройти мимо повз його розвідку про Домініка П'єра Де ля Фліза та етнографічну спадщину художника, яку доповнюють тексти двох оригінальних документів про нього («Нові відомості про Де ля Фліза в архівах Франції та України»). Увагу читачів обов'язково приверне листування автора з відомим українським істориком, дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка в Америці Марком Антоновичем («Шляхетність торкається не лише походження, чи блакитної крові, але й фахівця, доброго фахівця якого-[не]будь фаху») (про листи Марка Антоновича і трохи більше»). Вчений вивчав обставини і зміст переписки відомого чеського славіста Любора Нідерле з

Ф. Вовком («Питання походження народів і дипломатія»). Його цікавить стан і наукові досягнення сучасних слов'янських етнологів, зокрема хорватських («Сучасні дослідження хорватських етнографів»). Зрозуміло, вчений постійно переймається проблемами розвитку української етнології, хоча у збірнику надрукована лише одна з його публікацій з цієї тематики — «Українська етнологія: вчора, сьогодні, завтра».

Ювіляр пильно стежить також за новинками з українського і зарубіжного народознавства. У зазначеному збірнику вдруге опубліковані його підкреслено критичні рецензії на два видання: монографічну працю відомого російського демографа Володимира Кабузана «Українці в мирі. Динаміка численності і расселення. 20 годы XVIII века — 1989 год. Формирование этнических и политических границ украинского этноса» (Москва, 2006) («Цікава і потрібна, але не безпомилкова праця») та навчальний посібник івано-франківських істориків Володимира Кафарського і Бориса Савчука «Етнологія» (К., 2006) («Скільки «батьків» у етнології»).

Завершує збірник бібліографія наукових праць Всеволода Наулка. Наприкінці 2012 р. творчий доробок ученого налічував 524 назви — монографії, посібники, статті, тези, матеріали, огляди наукової літератури, рецензії, спогади, нотатки тощо. На жаль, не всі вони подані з дотриманням сучасних правил і вимог бібліографічного опису, через що читачу буде важко віднайти їх у книгозбірнях, часописах, матеріалах конференцій тощо. Зокрема, це стосується описів досліджень за порядковими № 252 (опис має бути таким: Етнографічна та народознавча спадщина Федора Вовка / В. Наулко, О. Франко // *Marra Mundi: Збірник наукових праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя.* — Львів ; К. ; Нью-Йорк, 1996. — С. 675—697), 255 (Програми дослідження культури та побуту людності України за матеріалами епістолярної спадщини Ф.К. Вов-

ка (Волкова) // *Політологія. Етнологія. Соціологія: Доповіді та повідомлення III Міжнародного конгресу українців (Харків, 26—29 серпня 1996).* — Харків, 1996. — С. 92—97), 341 (Листування Михайла Грушевського та Федора Вовка / упоряд., передм. і комент. В. Наулка // *Листування Михайла Грушевського.* — К. ; Нью-Йорк ; Париж ; Львів ; Торонто, 2001. — Т. II. — С. 94—221), 424 (Листи Мирона Кордуби до Михайла Грушевського та Федора Вовка / упоряд., авт. передм. і комент. В. Наулка, В. Старкова. — *Запоріжжя, 2005.* — 100 с. (Старожитності Південної України. — Вип. 14)), 524 (Епістолярна спадщина Ф.К. Вовка — важливе джерело наукових знань / В.І. Наулко // *Історія археології: дослідники та наукові центри.* — К., 2012. — С. 181—185 (Археологія і давня історія України. — Вип. 9)) та ін.

Книжку доповнюють десятки чорно-білих і кольорових світлин, які відображають життєвий і творчий шлях Ювіляра. На цих світлинах зафіксовані щасливі хвилини його перебування в колі таких відомих учених, як Тур Хейердал і Жан Кюїзенє, Вадим Лялько і Георгій Дебец, Юліан Бромлей і Сергій Арутюнов, Михайло Герасимов й Омелян Прицак та ін., а також відвідання різних країн — Канади, США, Аргентини, Бразилії, Уругваю, Австралії, Сінгапуру, Камбоджі, Таїланду, Китаю, Японії, Туркменістану, Ізраїлю, Південно-Африканської Республіки, Ботсвани, Грузії, Болгарії, Швейцарії, Франції, Голландії, Норвегії, Фінляндії тощо.

Загалом, фахово підготовлений та ошатно виданий збірник наукових праць «Пошуки. Роздуми. Студії» представляє Всеволода Івановича Наулка як непересічну постать у сучасному українському народознавстві, інформативно розкриває його науковий доробок на ниві етнології та археографії, створює передумови для пізнання секретів творчої лабораторії і довголітньої працездатності Ювіляра.